

KAPİTALİZM KOŞULLARINDA YEŞİL ENERJİNİN SINIRLARI

Turgut Yıldız

Kolektif Yaşamı Kurgulama Bilim Alanı
Bilim ve Aydınlanma Akademisi
bturgutyildiz@gmail.com

ÖZET

Birleşmiş Milletler'e bağlı ülkeler 30 yılı aşkın süredir fosil yakıt tüketiminin küresel ısınmanın temel sebepleri arasında olduğu konusunda görüş birliği içerisindedir. Ancak geçen 30 yılda fosil yakıt tüketimi artmaya devam etmiştir. Kapitalizmin 2008'deki krizinin ardından "iklim değişikliği" bu krizi aşmak için yeni pazarlar oluşturulmasında önemli bir tema haline gelmiştir.

Güçlü bir sosyalist odağın yokluğunda emperyalist te-kellerin rekabet alanına dönüşen uluslararası kuruluşları iklim değişikliği ile mücadele konusunda gelişmekte olan ülkelere finans akışı sağlayarak yeni piyasa mekanizmalarının oluşmasını sağlamaktadır. Uluslararası kuruluşlarca oluşturulan "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri", "yeşil büyüme", "yeşil ekonomi", "ekonominin karbonsuzlaştırılması", "döngüsel ekonomi" gibi temalar piyasa mekanizmalarının kuruluşuna hizmet etmiştir. Karbon piyasaları ve karbon vergileri gibi karbon fiyatlandırma araçları, küresel ekonominin "yeşil büyüme"si için emperyalizmin piyasa mekanizmalarını kullanarak yeni yatırım alanları arayışının en belirgin örneklerinden biridir. İklim krizinin kapitalizmin insafına bırakılması, yenilenebilir enerji alanında sağlanan ulusal ve uluslararası teşviklerle kontrolsüz biçimde yeni sosyal ve çevresel yıkımlara neden olmaktadır.

Yeşil enerjinin yükselişi ile küresel kapitalizm, toplumun temelden bir değişim yaşamadan bir kaynaktan vazgeçerek diğerini tüketmeye başlamasını bekliyor. İklim krizinin önemli sebeplerinden olan fosil yakıt kullanımının azaltılması için yalnızca onu kullanan tesis ve araçlardan vazgeçmek yeterli değildir. Aynı zamanda mevcut yıkımın sorumlusu olan siyasal, sosyal ve ekonomik sistemin de değiştirilmesi şarttır. Bu çalışmada iklim krizinin kapitalizm koşullarında ve onun siyasi temsilcileri tarafından aşılabilecek enerji dönüşümü çerçevesinde araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İklim Değişikliği, İklim Krizi, Küresel Isınma, Yenilenebilir Enerji, Yeşil Büyüme, Yeşil Enerji.

THE LIMITS OF GREEN ENERGY UNDER CAPITALISM

ABSTRACT

Members of the United Nations are in a consensus for more than 30 years that fossil fuel consumption is among the main causes of global warming. However, in the past 30 years, fossil fuel consumption has continued to increase. After the crisis of capitalism in 2008, "climate change" has become an important theme in establishing new markets to overcome this crisis.

In the absence of a strong socialist center, international organizations that have turned into the competition area of imperialist monopolies, provide financial flow to developing countries for climate change mitigation, and ensure the establishment of new market mechanisms. Carbon pricing instruments such as carbon markets and carbon taxes are most obvious examples of the search for new investment areas by using market mechanisms of imperialism for the "green growth" of the global economy. Leaving the climate crisis to the mercy of capitalism causes uncontrolled new social and environmental destructions through national and international incentives in the field of renewable energy.

With the rise of green energy, global capitalism expects society to start consuming one source by giving up the other without fundamentally. It is not enough to give up the facilities and vehicles that use fossil fuels in order to reduce its utilization, which is one of the important causes of the climate crisis. At the same time, it is necessary to change the political, social and economic system responsible for the current destruction. In this study, whether the climate crisis can be overcome under the conditions of capitalism and by its political representatives is investigated within the framework of energy transition.

Keywords: Climate Change, Climate Crisis, Global Warming, Renewable Energy, Green Growth, Green Energy.

"İnsanlık tarihinin eşliğinde, mekanik hareketin ısıya dönüştürülmesinin, sürtünme ile ateş yakılmasının bulunması; bizi bugüne getirmiş olan evrimin sonunda ise, ısıнын mekanik hareket durumuna dönüştürülmesinin, buharlı makinelerin bulunması var."

F. Engels – Anti-Dühring

GİRİŞ

Kapitalizm krizlerden kaçınmak için sürekli büyümeye ve yeni pazarlara ihtiyaç duyar. Bunun için meta üretimi sürekli artmalı, yeraltı ve yerüstü kaynakları daha çok işlenmelidir. Kapitalizm açısından, üzerindeki tüm varlıklarla birlikte geze-

gen, bu sonsuz genişlemeye hizmet ettiği ölçüde anlamlı ve değerlidir.

Uluslararası kamuoyunda iklim değişikliğinin tartışılması ve nihayetinde uluslararası kuruluşlar nezdinde iklim değişikliğinin önlenmesine yönelik yüksek sesler çıkmaya başlaması ile emperyalizm içerisindeki rekabet belirginleşmeye başladı. Örneğin sürecin başlangıcında ABD herhangi bir kısıtlamaya ve paradigma değişimine yaklaşmazken, Çin emperyalist hiyerarşideki yükselişini tamamlamayı önceledi. Günümüzde ise rekabet iklim değişikliğinin merkezinde durduğu yeni pazarlardaki payın artırılması ve mevcut pazarların ve ticaretin iklim değişikliği temelli mekanizmalar üzerinden egemenlik altına alınması üzerine şekilleniyor.

İlaveten 2008'deki krizin ardından yeni bir sıçrama arayışında olan küresel kapitalizm için iklim değişikliği önemli bir tema haline geldi. Emperyalist hiyerarşinin tepesindeki aktörler arasında henüz tam bir uzlaşma sağlanmamış olsa da aranan sıçrama Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, OECD gibi kuruluşlarda "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri", "yeşil büyüme", "yeşil ekonomi" "ekonominin karbonsuzlaştırılması" ve "döngüsel ekonomi" gibi kavramlarda tezahür etti. Hâlihazırda uygulanagelen karbon piyasaları ve karbon vergileri gibi karbon fiyatlandırma araçları, küresel ekonominin "yeşil büyüme"si için emperyalizmin piyasa mekanizmalarını kullanarak yeni yatırım alanları arayışının en belirgin örneklerinden biridir. Üstelik bu mekanizmalar başarısız olduğunda, sorunun kaynağı olarak piyasalaşmanın kendisi değil, piyasaların iyi işlememesi gösterilerek yeni piyasa mekanizmaları ile telafisine çaba harcanmaktadır (Dinçel, 2020 ve BAA İklim Değişikliği ve Çevre Komisyonu, 2020).

İklim değişikliğinin başlıca sebeplerinden biri olan enerji tüketimi ile üretim ilişkileri arasında dolaysız bir bağ bulunmaktadır. Neticede iklim değişikliğinin kapitalist üretim ilişkilerinden kaynaklandığı yaygın kabul görmektedir. Küresel sermaye ise iklim krizini "fırsat" olarak değerlendirip Avrupa başta olmak üzere emperyalist ülkelerin önemli hedefler koyarak parçası olduğu "enerji dönüşümü" ile yeni bir pazar oluşturma yoluna gitmiştir.

İklim krizi kapitalizm koşullarında ve onun siyasi temsilcileri tarafından çözülebilir mi? Şüphesiz, fosil yakıtlardan uzaklaşmak yalnızca onu kullanan tesis ve araçlardan vazgeçmek değil, aynı zamanda mevcut yıkımın sorumlusu olan siyasal, sosyal ve ekonomik sistemi de değiştirmek anlamına gelmeli.

Bu çalışmada yukarıda çizilen çerçeve içerisinde kapitalizm koşullarında yenilenebilir enerji alanındaki uygulamalar ile "temiz" kalkınmanın mümkün olup olmadığı tartışılacaktır. Çalışmada ele alınan piyasa mekanizmalarının merkezinde durmaları nedeniyle "yenilenebilir enerji" tanımı kullanılırken kimi kaynaklarda "yeşil

enerji" olarak tarif edilen olarak rüzgâr, güneş, jeotermal, biyokütle gibi kaynaklar kast edilmiş, daha geniş ve geleneksel kullanıma sahip hidrolik kaynaklar dışarıda tutulmuştur.

FOSİL YAKITLARIN YÜKSELİŞİ

Fosil yakıtların büyük miktarlarda kullanımı Sanayi Devrimi ile birlikte gündeme geldi. Buharlı makinelerin ortaya çıkışı ile insan, hayvan ve su gücü ile yapılan işlerin makinelerce yapılması emek üretkenliğinde ileri sıçramalara ve toplumsal değişimlere yol açtı. Bir sonraki adımda buhar makinelerinin yerini türbinlerin alması elektrik şebekelerinin oluşmasını sağladı, içten yanmalı motorun icadı yaygın motorlu taşımacılığın temelini oluşturdu. İkinci Dünya Savaşı sonrasında fosil yakıt tüketimi belirgin şekilde hızlanmaya başladı ve karayolları, elektrik ve ısı şebekeleri ve endüstriyel tesislerin kurulumundaki sıçramalarla bugüne kadar geldi (Ciccantell, 2020).

Burada bir örnek olarak otomobilleri ele alalım: Otomobilleri merkeze koyan kentsel ulaşım sistemlerinin kurulması sadece otomobil üretimi ve fosil yakıt kullanımını değil, buna uygun yol sistemlerinin kurulmasını da beraberinde getirmiştir. ABD'den başlayarak ve savaş sonrasında Türkiye gibi emperyalist hiyerarşide geri kalmış ülkelerde daha kolay gözlemlenecek biçimde otomobil tabanlı ulaşım teşvik edilmiş ve fosil yakıt tüketimi buna bağlı olarak yükselmiştir. İkinci Dünya Savaşının ardından ABD, hem ulusal otoyol programına büyük kaynak ayırmış hem de sonrasında Türkiye gibi ülkelere sağladığı finansman ile bu ülkeleri benzinli taşımacılığa "ikna" etmiştir. Dolayısıyla otomobil tabanlı ulaşım sistemleri petrol, otomotiv, petrokimya gibi pek çok alandaki büyük şirketlerin yüksek kârlar elde ettiği bir alan haline gelmiştir. Türkiye'de bugün hâlâ ithal edilen veya rafinerilerde üretilen petrol ürünlerinin %67'si ulaştırma sektöründe kullanılmakta ve bunun %70'i karayolu taşımacılığındaki motorin kullanımından oluşmaktadır. Diğer bir deyişle karayolu taşımacılığındaki motorin ihtiyacı Türkiye'nin nihai enerji tüketiminin %18'ini oluşturmaktadır (EİGM, 2018).

Nihayetinde İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana dünyada elektrifikasyonun yaygınlaşması, elektrik ve elektrikli aletlerin evlerde yaygın şekilde kullanılması, bilgi ve iletişim sistemlerinin gelişmesi fosil yakıtların sosyal, ekonomik ve teknolojik faktörlerle bağıni kuvvetlendirmiştir.

1970'lerde meydana gelen petrol krizi enerji alanında yeni yaklaşımların doğmasına neden olmuş, ülkeler enerji üretiminde kullandıkları kaynakları çeşitlendirmeye yönelmiştir. Nükleer enerji başta olmak üzere pek çok alternatif kaynağın kullanılması için teknolojik sıçramaların yaşanmasında petrol krizinin etkileri gözlemlenebilir. Benzer şekilde bugün petrol fiyatlarındaki istikrarsızlık ve doğalgaz piyasasının genişlemesi ve beraberinde daha yüksek sesle tartışılan "iklim krizi"

alternatif enerji kaynaklarının kullanımında yeni sıçramalara neden olmaktadır (BAA Enerji Komisyonu, 2019).

KAPİTALİZM FOSİL YAKITLARI NASIL İKAME EDECEK?

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Panelinin birinci raporu ve ardından 1992’de Rio de Janeiro’da yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda fosil yakıt tüketiminin küresel ısınmanın temel sebeplerinden biri olduğu ve kullanımının azaltılması gerektiğine dair görüş birliğine varılsa da geçen 30 yıla yakın sürede fosil yakıtların dünya ölçeğinde yıllık tüketimi %60’dan fazla artış gösterdi (British Petroleum, 2020).

Neticede bugüne gelindiğinde ABD ve AB emperyalizminin yarattıkları çevre yıkımının üstesinden gelebilmek için buldukları çözüm piyasa mekanizmalarını kullanarak “yeşil büyüme”yi teşvik etmek oldu.

Otomobil örneğini tekrar ele alacak olursak; fosil yakıt kullanımını azaltma ve karbondan arınma adına üretilen en popüler çözümlerden biri olarak elektrikli otomobiller sunulmakta. Elektrikli otomobillerin avantajları olan doğrudan fosil yakıt tüketmemeleri ve hava kirliliği yaratmamaları otomobil temelli sistemlerin yarattığı tahribatı azaltmak açısından önemli özellikler. Ancak mevcut otomobillerin elektrikli otomobiller ile değiştirilmesi düşünüldüğünde bu araçların üretim süreçlerindeki enerji ihtiyacı ve otomobillerin yakıtı olan elektriğin fosil yakıtlardan üretiliyor olması büyük çelişkiler olarak karşımıza çıkıyor. Otomobil üreticileri cevabın yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi olduğunu iddia etse de en büyük tüketiciler olan ABD’de elektriğin yalnızca %11’i, Çin’de %10’u, Avrupa’da %14’ü yenilenebilir kaynaklardan üretilabiliyor. İhtiyacın geri kalanı ise fosil yakıtlardan, nükleer santrallerden ve hidrolik kaynaklardan karşılanıyor (British Petroleum, 2020). Enerji dönüşümünün önemli unsurlarından olan elektrikli araçların çoğalmasi ile elektrik talebinde yaşanacak artış düşünüldüğünde yenilenebilir enerjinin elektrik üretimindeki payı hızla yükselmeye devam etse dahi bunun fosil yakıtları ikame edecek büyüklüğe erişmesi mümkün görünmüyor.

Küresel kapitalizmin Apple, Google, General Motors gibi kimi büyük oyuncularını çeşitli belgelendirme kriterleri ve sertifikalarla tamamen yenilenebilir enerji kullandıklarını iddia ediyor. Bu iddianın arkasında da büyük çelişkiler var. Örneğin, piyasa mekanizmaları sayesinde tesislerinde yenilenebilir kaynaklardan ürettiği elektriği “yenilenebilir enerji sertifikalı” enerji şirketlerine satan Apple, ihtiyaç duyduğu enerjiyi bu şirketlerden geri alıyor. Ancak aldığı enerji şebekeden yani pek çok kaynaktan geliyor. Dolayısıyla aradaki şirketin sertifikalı olması dışında aldığı enerjiyi yenilenebilir kılan bir şey aslında yok (Tiemann, 2020).

Tıpkı Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’ndeki kirliliğin bedelini kirliliği oluşturan ta-

rafın karşılaması şeklinde tanımlanan “kirleten öder” ilkesinin dönüp dolaşıp ücreti mukabilinde kirlileme hakkının satın alınması ile sonuçlanması gibi, yenilenebilir enerji kullanımı da hızla “yeşil kredi” veya “yeşil teşvikler” gibi piyasa mekanizmaları ile tarif edilen fiktif bir olguya dönüşüyor (BAA İklim Değişikliği ve Çevre Komisyonu, 2020).

TARTIŞMALI “TEMİZ”LİK OLMAYAN “SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK”

Yenilenebilir enerji, emperyalist tekeller tarafından temizlik ve sürdürülebilirlik söylemleriyle pazarlanırken üç büyük problem göze çarpıyor: (1) birim elektrik başına gereken alan, (2) birim elektrik başına gereken ekipman ve (3) enerji depolama teknolojilerinde kullanılan nadir elementlerin sınırlılığı. Ayrıca karbonsuzlaştırma iddiasında yenilenebilir enerji ile hangi kaynağın ikame edildiğinin gözetilmesi de önemli bir göstergedir. Örneğin nükleer enerji veya hidrolik kaynaklara dayalı enerjinin rüzgâr veya güneş enerjisi ile ikamesinde karbon azaltımı söz konusu değildir (Jarke ve Perino, 2017).

Kömür, doğalgaz veya nükleer santraller ile karşılaştırıldığında aynı miktarda elektriği üretilebilmek yenilenebilir enerji santralleri kurulduğunda ihtiyaç duyulacak arazi miktarı çok daha fazladır. Arazi dönüşümü açısından bakılırsa, yakıt ve atık miktarı çok daha az olan nükleer santraller en az arazi ihtiyacı ile göze çarpmaktadır. Nükleer santralleri doğalgaz ve kömür santralleri izlemekte, güneş ve rüzgâr santralleri için ise aynı miktarda elektrik için çok daha geniş alanlar gerekmektedir (Fthenakis ve Kim, 2009).

Yenilenebilir enerji şirketlerine verilen teşvikler kapsamında kamu arazilerinin şirketlerin kullanımına sunulması, kamuya ait ormanlık alanların ve bakir arazilerin enerji santralleri ile dolmasına neden olmaktadır. Özellikle Avrupalı yenilenebilir enerji şirketleri uluslararası kuruluşlardan sağladıkları ödenekler ve devletlerden aldıkları arazi teşvikleri ile biyolojik çeşitlilik açısından küresel önem taşıyan Güneydoğu Asya ve Afrika’daki koruma alanlarında pek çok santral inşa etmektedir. Yenilenebilir enerjide sürekli örnek gösterilen Almanya ise santrallerin kurulduğu alanların önemli çevre koruma alanları ile en fazla çakıştığı ülke durumundadır (Rehbein ve Ark., 2020).

Birim elektrik başına gereken ekipman açısından bakıldığında daha karmaşık bir tablo ortaya çıkıyor. Elektrik üretim sürecinde düşük karbonlu kabul edilen rüzgâr, güneş, jeotermal ve hidrolik kaynakların elektrik üretimi için gerekli ekipmanların miktarı ve üretimi söz konusu olduğunda hiç de karbonsuz olmadığı görülüyor. Santralin tüm yaşam döngüsü ele alındığında fosil yakıtlara göre karbon salımı oldukça düşük olsa da, düşük karbonlu kaynaklar arasında güneş enerjisi santralleri diğer kaynaklara göre yüksek karbon salımına neden oluyor. Güneş santrallerini jeotermal ve küçük ölçekli rüzgâr santralleri takip ediyor. Büyük kapasiteli rüzgâr santralleri ve nehirlerde kurulan hidrolik santraller di-

ğer düşük karbonlu üretim tekniklerine göre çok daha az karbon salımı ile göze çarpıyor (Baldwin, 2006).

Enerjinin depolanmasında, basit deyişle yenilenebilir enerji hayallerinin gerçekleşmesinin en önemli unsurlarından biri olan pil teknolojilerinde gereken elementler ise “temiz” enerjinin en karanlık yüzlerinden birini oluşturuyor. Özellikle 2019 yılında Bolivya’daki başarısız darbe girişimi ile gündeme gelen lityum elementinin tüketimi katlanarak artıyor. Lityum dışında bakır ve kobalt gibi madenler ve selenyum, galyum, indiyum gibi pek çok nadir element özellikle güneş panelleri ve pillerde kullanılıyor. Bu madenlerin dünya üzerine dengesiz dağılmış olması emperyalizmin elementlere sahip ülkeler üzerindeki baskısını da artırıyor. Ayrıca nadir element madenciliğinin yüksek miktarlarda atık üretimine neden olduğu, madencilik faaliyetlerinin çevresindeki alanları yaşanmaz hale getirdiği de artık daha yüksek sesle dillendirilen bir gerçek (Sonnenblume, 2019).

“Temiz” ve “yeşil” kavramlarıyla kapitalizm, krizini sadece maddi değil, ideolojik düzeyde de yönetmeye çalışıyor. Çevre sorununun sınıflar üstü olduğu tezi, en başta Monsanto, Cargill gibi sicili karanlık dev şirketlerin bu gündemdeki yuvarlak masa toplantılarına paydaş olarak katılmalarını ve kendilerini meşrulaştırmalarını sağlıyor. Öte yandan küçük mülkiyete dayalı çözümlerin “ekolojik modernizm” adı altında bir sınıflar arası uzlaşma projesi olarak sunulmasına neden oluyor (Adams, 2017). Neticede bu söylemlerle kriz içindeki kapitalizmin farklı ölçeklerde bir “sürdürülebilirlik” hedeflediğini görüyoruz.

Farklı ölçeklerdeki “sürdürülebilirlik” arayışı ise emperyalist sermayenin bölmeleri arasında bu sürdürülebilir duruma duyulan ihtiyaç ve iklim krizinde tarihsel ve güncel sorumluluklardan kaynaklı olarak maliyetin kim tarafından nasıl karşılanacağı hakkında bir uzlaşmaya varılamamış olmasından kaynaklanıyor. Kriz koşulları ve kâr oranlarının düşme eğilimi ise bu arayışı hızlandırıcı bir etkiye sahip. Bu uzlaşmama durumu aynı zamanda geleneksel ve çevreci alana yatırım yapan ülkeler arasında rekabetin şiddetlenmesine veya ülkeler içinde tekellerin yatırım alanlarında bir dönüşümü yaşanmasına neden olabilir. Alman Federal Çevre, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı, iklim değişikliği karşısında geliştirilecek politikaların inşaat gibi sektörleri tetikleyeceği için büyümeyi artıracığını söylüyor. Bunun bir tezahürünü Türkiye’de de “sıfır emisyon” sloganıyla pazarlanan Akkuyu Nükleer Santralinde görüyoruz. Tespitte uyumlu olarak bu proje bir enerji projesi olmaktan çok dış yatırımlı büyük bir inşaat projesi olarak görülmekte. OECD ise 2008 krizinin yarattığı daralmayı “eko-inovasyon” ile yeni büyüme alanları yaratarak telafi etmek üzerine programlar yürütüyor. Almanya ve Avusturya gibi ülkeler bu programlara öncülük ederken fosil yakıtlara daha fazla bağımlı olan ABD ve Çin’de de benzer arayışlar olduğu söylenebilir (Brand, 2016).

YENİLENEBİLİR ENERJİ EMPERYALİZMDEN AZADE Mİ?

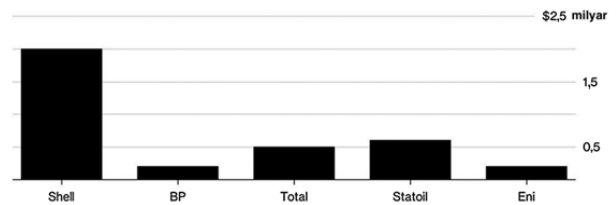
Dünyada toplam enerji üretimindeki payı %5, elektrik üretimindeki payı %10 seviyelerinde olsa da yenilenebilir enerji yatırımları her geçen gün artıyor. 2010’dan bu yana geçen on yılda 2,7 trilyon dolarlık bir yatırım yapıldığı tahmin ediliyor (Frankfurt School-UNEP Centre/BNEF, 2020).

Dünya Bankası ve Avrupa Yatırım Bankası gibi kalkınma finansmanı sağlayan uluslararası kuruluşlar gelişmekte olan ülkelere, emperyalist ülkelerin ihracat kredi kuruluşları ise ekipman üreticilerine sağladıkları krediler ile yenilenebilir enerji pazarını büyüttüler ve iklim krizinin küresel sermaye açısından fırsata dönüşmesine yardımcı oldular.

Büyüyen pazarın hammadde ihtiyacının da aynı oranda büyümesi ve yenilenebilir enerjiden elektrik üretiminde gerekli ekipmanlar için nadir elementlere ihtiyaç duyulması pek çok rezerv sahibi ülkede neredeyse klasik sömürgeciğe varan uygulamalar ile sonuçlandı. Yine Bolivya’da yenilgiye uğratılan darbe girişimini gelişimi itibarıyla bu çerçevede değerlendirmek mümkündür (Willis, 2019).

Yeşil enerji ile küresel kapitalizmin hedefi, toplumun temelden bir değişim yaşamadan bir kaynaktan vazgeçerek diğerini tüketmeye başlaması. Bu hedefe göre örneğin ABD emperyalizminin de tutum değiştirmemesi beklenir, dolayısıyla dünün petrol savaşlarının bugünün yeşil enerji savaşlarına dönüşeceği sonucuna kolayca ulaşılabilir. Şüphesiz ki bu insanlık için bir ilerleme değildir.

Gaz ve petrol devlerinin gelecekte karşılaşılabilecekleri finansal riskler ve iklim piyasasındaki gelişim nedeniyle yenilenebilir enerjiye yöneldikleri biliniyor. Bugün Libya’da ve Doğu Akdeniz’de emperyalist rekabetin arkasındaki tekellerin isimleri yenilenebilir enerji alanında da artık karşımıza çıkıyor (Şekil 1). Dolayısıyla fosil yakıtlar için askeri çatışmalar ve işgallerin yenilenebilir enerji konusunda da yaşanmayacağını hiçbir garantisi yok.

Şekil 1. Bloomberg’e göre petrol tekellerinin 2018 itibarıyla yenilenebilir enerjiye yıllık olarak yaptıkları yatırım.

Gaz ve petrol tekellerinin son on yılda yenilenebilir enerji yatırım seyrine baktığımızda, örneğin petrol fiyatlarında rekabetten kaynaklanan fiyat düşüşlerini telafi etmek üzere bu alana yönelebildiklerini ve geri çekilebildiklerini görüyoruz. Bir yapısal dönüşüm yaşanıyorsa da buradaki belirleyici etken fosil yakıtların

tükenişine karşı bir planlama değil orta vadeli borsa hareketleri oluyor. Tekeller, kendi ihtiyaçlarına göre yenilenebilir enerji şirketlerini yutarak büyüyor, piyasanın nabzını yokluyor ve gelecek stratejilerine karar veriyor. Bunun sonucu, örneğin kendisini artık bir “enerji şirketi” olarak tanıtmaya başlayan Total’in Belçika’nın üçüncü en büyük yenilenebilir enerji şirketi Lampiris’i yuttuktan sonra şirketin “%100 yeşil” sloganını tedavülden kaldırması olarak karşımıza çıkıyor (Zhong ve Bazilian, 2018).

Yenilenebilir enerji piyasasının yukarıda bahsedilen sürdürülebilirliği finansal alanda sağlamaya da hizmet ettiğini eklemek gerek. Emperyalizmin tanımlayıcı özelliklerinden biri olan finansallaşma, yenilenebilir enerji alanında “afet bonolarını” kullanarak genişlemekte. Sigorta şirketleri tabiri caizse afet tellallığı ile primleri yükseltmekte ve nihai olarak kamu bütçeleri üzerindeki yükü artırmakta (Spash, 2020). Bu yolla kaynaklar gerçek afet riskleri karşısında alınabilecek önlemlere ayrılmayıp afet sonrası onarımlara fon sağlamak adına bu alandaki şirketlere aktılmaktadır.

SONUÇ

Yukarıdaki veriler ışığında yenilenebilir enerji açısından ilk söylenebilecek şey küresel kapitalizmin bu yeni pazara vahşice saldırdığı, ulusal ve uluslararası teşviklerle kontrolsüz biçimde yeni bir sosyal ve çevresel yıkıma giriştiğidir.

Mevcut tartışmalar, gerçek bir enerji dönüşümü için enerji sektöründe arz ve talebi planlama sorumluluğunun bir özned olduğu bütüncül bir sistem ihtiyacına işaret ediyor. Bu kabulün üzerine daha liberal yaklaşımlar bu öznenin piyasa olduğunu, AB’ci yaklaşımlar bu öznenin uluslararası kuruluşlar olduğunu iddia etse de özellikle akademik alanda bu öznenin kamunun kendisi olduğu açıkça dillendiriliyor.

Enerji bir emtia olarak alınıp satıldığı ve enerjiye dair faaliyetler özel şirketlere ait olduğu sürece bütüncül ele alınan planlı bir modele geçişin mümkün olmadığı açık. Dolayısıyla gerek ülke ölçeğinde gerekse dünya ölçeğinde gerçek bir enerji dönüşümü için enerji alanında kamu işletmeciliği ve merkezi planlama bu dönüşümün ihtiyaç duyulan ilk adımları. Ulusal burjuvazilerine kısıtlama getirmeyen devletler veya güçlü bir sosyalist odağın yokluğunda iklim değişikliği ile mücadelesi yeni piyasa mekanizmalarının oluşmasını sağlamaktan öteye gitmeyen uluslararası kuruluşların “temiz” kalkınmayı sağlamayacağı sonucuna varmak zor değil.

Elbette bu koşullar emperyalizm içi çelişkilerden de azade değil. ABD, Almanya, Çin, Rusya gibi emperyalist hiyerarşinin üst basamaklarında yer alan ülkeler “daha sürdürülebilir” bir duruma geçiş konusunda tam bir mutabakata varabilmiş değiller. Bu uzlaşmazlığı kabaca ikiye ayırmak mümkün. Birincisi bu geçişin maliyetlerine kimin katlanacağı sorusu. Bu soru mevcut yıkımının

sorumluluğunun sahiplenilmesini de içeriyor. İkincisi ise kurulmakta olan iklim değişikliğinin merkezinde durduğu yeni pazarlardaki payın artırılması ve mevcut pazarların ve ticaretin iklim değişikliği temelli mekanizmalar üzerinden egemenlik altına alınması.

Bir diğer önemli çelişki ise dünya ölçeğinde insanlığın temelden ekonomik ve sosyal bir değişim veya bir sıçrama yaşamadan bir kaynaktan vazgeçerek diğerini tüketmeye başlaması. Fosil yakıtların yükselişini tarif ederken ele aldığımız üzere tarihsel açıdan bu olası görülmemekle birlikte gerçekleşmesi halinde mevcut emperyalizm içi çekişmenin yeni paylaşım savaşlarına yöneleceği ve bunun insanlık için bir ilerlemeden çok yeni bir yıkıma yol açacağı açık.

Özetle, kapitalizm sürdüğü sürece hiçbir enerji tam anlamı ile temiz ve yenilenebilir olmayacaktır. Kâr değil, toplumsal fayda için üreten bir toplumda üretimin girdisi olan enerjinin de üretim ve kullanım şekli değişecektir.

Böyle bir toplum kurabilmek gerçek bir olasılık mı? Çevresel verilere baktığımızda bir olasılık olmaktan öte bu artık insanlık için bir mecburiyet.

KAYNAKLAR

- Adams, W. (2017). Sleeping with the enemy? Biodiversity, conservation, corporations and the green economy. *Journal of Political Ecology*, 24 (1), 243-257. Erişim Tarihi: 26.11.2020, <https://www.repository.cam.ac.uk/bitstream/handle/1810/263957/Adams.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- BAA Enerji Komisyonu (2019). Yenilenebilir enerji: Mevcut koşullar ve uygulamalara bakış. *Madde Diyalektik ve Toplum*, 2, 158-162
- BAA İklim Değişikliği ve Çevre Komisyonu (2020). İklim Değişikliği Politikalarının Piyasalaşması. Erişim Tarihi: 10.11.2020, <http://bilimveaydinlanma.org/iklim-degisikligi-politikalarinin-piyasalasmasi-baa-iklim-degisikligi-ve-cevre-komisyonu/>
- Brand, U. (2016). Green Economy, Green Capitalism and the Imperial Mode of Living: Limits to a Prominent Strategy, Contours of a Possible New Capitalist Formation. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 9, 107-121. Erişim Tarihi: 26.11.2020, <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s40647-015-0095-6.pdf>
- British Petroleum (2020). *BP Statistical Review of World Energy 2020*
- Baldwin, S. (2006). *Carbon footprint of electricity generation*. London: Parliamentary Office of Science and Technology, Erişim Tarihi: 14.11.2020, http://www.geni.org/globalenergy/library/technical-articles/carbon-capture/parliamentary-office-of-science-and-technology/carbon-footprint-of-electricity-generation/file_9270.pdf
- Ciccantell, P.S. (2020). Alternatives to Energy Imperialism: Energy and Rising Economies. *Journal of Energy History/Revue d'Histoire de l'Énergie*. Erişim Tarihi: 11.11.2020 <http://energyhistory.eu/node/215>
- Diñel, G. (2020). Covid-19 salgını ve Türkiye Ekonomisi: Sermaye sınıfının ufkunda ‘düzeltilmiş’ kapitalizm var mı? *Gelenek*, 150.
- EİGM (2018). *Enerji İşleri Genel Müdürlüğü Denge Tablosu 2018*. Erişim Tarihi: 10.11.2020, <https://www.eigm.gov.tr/tr-TR/Denge-Tabloları/Denge-Tabloları>
- Frankfurt School-UNEP Centre/BNEF (2020). *Global Trends in Renewable Energy Investment 2020*
- Fthenakis, V. ve Kim, H. C. (2009). Land use and electricity generation: A life-cycle analysis. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 13(6-7), 1465-1474.

- Jarke, J., ve Perino, G. (2017). Do renewable energy policies reduce carbon emissions? On caps and inter-industry leakage. *Journal of Environmental Economics and Management*, 84, 102-124.
- Rehbein, J. A., Watson, J. E., Lane, J. L., Sonter, L. J., Venter, O., Atkinson, S. C., ve Allan, J. R. (2020). Renewable energy development threatens many globally important biodiversity areas. *Global Change Biology*, 26(5), 3040-3051.
- Sonnenblume, K.T. (2019). *Coups-for-Green-Energy Added to Wars-For-Oil*, Erişim tarihi: 11.11.2020 <https://www.counterpunch.org/2019/11/15/coups-for-green-energy-added-to-wars-for-oil-2/>
- Spash, C. (2020). The capitalist passive environmental revolution. *The Ecological Citizen*. 4, 63–71. Erişim Tarihi: 26.11.2020, <https://www.ecologicalcitizen.net/pdfs/v04n1-12.pdf>
- Tiemann, A. (2020). *The Fraud of 100% Renewables, Part II: Companies*. Erişim tarihi: 11.11.2020 https://4thgeneration.energy/the-fraud-of-100-renewables-part-ii-companies/#_ftn2
- Willis, D. (2019). Resisting Green Colonialism: Lithium, Bolivia, and the Green New Deal. *New Socialist*. Erişim Tarihi: 11.11.2020 <https://newsocialist.org.uk/bolivia-gnd/>
- Zhong M. ve Bazilian M. D. (2018). Contours of the energy transition: Investment by international oil and gas companies in renewable energy. *The Electricity Journal*, 31 (1), 82-91, Erişim Tarihi: 26.11.2020, https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1040619017303561?casa_token=_lbEvl69MdwAAAAA:Jlolt-UeiqMDd2JoGqiqY2uP_0VheMw1SfTsC-RuTlf6cjh9Hz291exw_-YSUvzov3TEDvIACkw